

YHDENVERTAISUUS
VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OVTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Lausunto

1 (4)

10.6.2022

VTDno-2022-541

Sosiaali- ja terveysministeriö

Asia: VN/23566/2021

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto mielenterveys- ja päihdepalveluja koskevan lainsäädännön uudistamisesta

Onko päihdetyön palveluna annettavan päiväkeskustoiminnan ja tilapäisen majoituksen pykälän sisältö tarkoituksenmukainen?

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että pykälän sisältö ei ole tarkoituksenmukainen.

Nykyinen voimassa oleva säännös on esitykseen verrattuna huomattavasti laajempi ja se sisältää monia tärkeitä sosiaalihuollon päihdetyön elementtejä (mm. ohjaus ja neuvonta, päihteiden ongelmakäyttäjille ja heidän läheisilleen suunnatut sosiaalihuollon erityispalvelut ja muita päihteettömyyttä tukevia ja ongelmakäytön vuoksi tarvittavia sosiaalipalveluja, raskaana olevien tarvitsemat sosiaalipalvelut, päihdetyön suunnittelu ja toteutus sosiaalihuollossa osana toimivaa kokonaisuutta muun kunnassa tehtävän päihde- ja mielenterveystyön kanssa).

Ehdotuksen mukaan päihdetyön ainoana erityispalveluna tulisi olemaan ”päiväkeskus ja tilapäinen majoitus”. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksella heikennetään huomattavasti järjestämisvelvollisuuden piirissä olevaa sosiaalihuollon päihdetyötä ja -palveluja sekä niiden saatavuutta. Esitys tulisi heikentämään erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien päihdeongelmista kärsivien henkilöiden asemaa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun mielestä tässä säännöksessä olisi säilytettävä sen nykyinen sisältö ja täydennettävä sitä tarpeellisin osin, jotta päihdepalvelujen

tarpeessa olevien asiakkaiden oikeusasema paranisi. Valtuutetun mukaan päiväkeskuksista ja tilapäisestä majoituksesta on perusteltua säätää erillisenä kohtana laintasolla.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää huomiota myös siihen, että 24 §:n 2 momentin mukaan palvelusta ei enää annettaisi päätöstä toisin kuin voimassa olevan lain mukaan. Valtuutettu ei kannata esitystä, koska se heikentäisi huomattavasti asiakkaan oikeusturvaa. Asiakas ei enää pystyisi käyttämään hänelle perustuslaissa turvattuja oikeusturvakeinoja, mikä olisi kestävä ratkaisu. Päiväkeskuksissa ja tilapäisessä majoituksessa asioiminen tapahtuu sen sijaan usein nimettömästi, jolloin palvelusta ei tehdä päätöstä. Tästäkin näkökulmasta päiväkeskuksista ja tilapäisestä majoituksesta on syytä säätää erillisenä kysymyksenä.

Onko päihde- ja riippuvuustyön toteuttamisen pykälän (sosiaalihuoltolaki 33 b §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että pykälän sisältö ei ole tarkoituksenmukainen.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun mukaan päihdepalveluja koskevat säännökset on säilytettävä nykyisessä esitystä laajemmassa muodossa järjestämisvelvollisuuden piirissä ja päihdepalveluja tarvitsevan asiakkaan oikeutta saada valituskelpoinen päätös asiassa ei tule heikentää ehdotetulla tavalla.

Puuttuuko sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä jotain keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta?

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että sosiaalihuoltolakiin ehdotetusta sääntelystä puuttuu keskeistä mielenterveys- ja päihdepalvelujen osalta.

Terveystenhoito ei pysty yksin huolehtimaan asiakkaiden tarvitsemista päihdepalveluista, vaan lain tasolla on todettava selkeästi, että se edellyttää terveydenhuollon ja sosiaalihuollon välistä yhteistyötä.

Onko opioidiriippuvaisten vieroitus ja korvaushoitoa opioidilääkkeillä koskevan pykälän (terveydenhuoltolaki 28 a §) sisältö tarkoituksenmukainen?

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että pykälän sisältö ei pääosin ole tarkoituksenmukainen.

Opioidiriippuvaisten hoitoa on nykyisen lainsäädännön mukaan mahdollista saada (tarkempien edellytysten mukaisesti) sosiaalihuollon asumispalveluissa ja muissa sosiaalihuollon laitoksissa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu ei kannata, että esityksen mukaan vieroitus- ja korvaushoitoa olisi mahdollista saada vain terveydenhuollon toimintayksiköstä. Vieroitus- ja korvaushoitoa

tarvitsevien asema heikkenisi huomattavasti, jos hoitoa antavien yksiköiden määrää supistettaisiin ehdotetulla tavalla.

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen

Esityksen tavoitteena on parantaa mielenterveys-, päihde- ja riippuvuuspalvelujen saatavuutta, laatua ja tarpeen mukaisuutta sekä vahvistaa asiakkaan oikeuksia saada kyseisiä palveluja. Esitysluonnoksessa ehdotetaan kumottavaksi mielenterveyslaista ja päihdehuoltolaista muu kuin tahdosta riippumaton hoitoa koskeva sääntely. Palveluista säädettäisiin jatkossa sosiaalihuoltolaissa ja terveydenhuoltolaissa.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää esityksen päätavoitetta parantaa mielenterveys- ja päihdekuntoutujien asemaa kannatettavana. Mielenterveys- ja päihdepotilaiden palveluista säättäminen osana sosiaali- ja terveydenhuoltolakeja voi vähentää palveluihin hakeutumisen leimautumista ja siten madalltaa kynnystä palveluihin hakeutumiseen. Myös palvelusuhteen jatkuvuus ja palveluiden kytkeminen muihin sosiaali- tai terveydenhuoltolain mukaisiin palveluihin on yksinkertaisempaa, kun palvelut järjestetään tarvittaessa yhdessä tai samanaikaisesti. Kannatettavaa on myös, että esitys yhdenmukaistaisi sosiaali- ja terveydenhuollon alueellisia asiakasmaksukäytäntöjä ja vähentäisi palveluiden järjestämisen alueellista vaihtelua. Valtuutettu kuitenkin toteaa, että uudistuksen tavoitteet eivät toteudu, jos nykyisen järjestämisvelvollisuuden piirissä olevat päihdetyön mukaiset säännökset (sosiaalihuoltolain 24 §) jätettäisiin ehdotuksen mukaisesti järjestämisvelvollisuuden ulkopuolelle. Riskinä esityksessä on, että sosiaalisen tuen ja kuntoutuksen merkitys vähenisi tai jopa poistuisi päihde- ja mielenterveyspalveluista, eikä asiakkaalla olisi enää oikeutta saada valituskelpoista päätöstä.

Esityksen perus- ja ihmisoikeuksia koskevassa vaikutusarviointiosiossa kerrotaan esityksen vahvistavan kansalaisten oikeuksia riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Vaikutusarviointi on kuitenkin kirjoitettu melko ylätasolla, eikä osiossa ole peilattu oikeutta sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumiseen eri syrjintäperusteiden osalta. Valtuutettu pitää hyvänä, että esityksessä on oma erillinen kappale esityksen lapsiin kohdistuvista vaikutuksista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu huomauttaa että mielenterveys- ja päihdekuntoutajat ovat usein jo valmiiksi valtaväestöä heikommassa asemassa ja heihin kohdistuu paljon haitallisia ennakkoluuloja sekä syrjintää. Esityksen yhdenvertaisuusvaikutuksia tulisikin arvioida vielä erityisesti sellaisten kuntoutujien / potilaiden kohdalla, johon kohdistuu moniperusteisen syrjinnän uhka esimerkiksi vammaisuuden, alkuperän tai iän perusteella. Näissä tilanteissa syrjinnän kokemukset saattavat kasautua ja kumuloitua, jolloin kokemukset ovat usein voimakkaampia.

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n mukaan viranomaisilla on toiminnassaan velvoite edistää yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisuuden edistämismääräyksiä tukee perustuslain 22 §:n mukainen julkisen vallan velvoite turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Viranomaisen tai julkista hallintotehtävää hoitavan tahon on edistettävä asiakkaan asemaa ja turvattava oikeuksien toteutuminen. Erityisen tärkeää perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoite on mielenterveys- ja päihdekuntoutujien kohdalla, jotka ovat yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa. Viranomaisen on edistettävä riittävien palveluiden saatavuutta sekä turvattava palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys ottaen huomioon asiakkaiden kielelliset tarpeet.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kristina Stenman

Ylitarkastaja

Marko Leimio